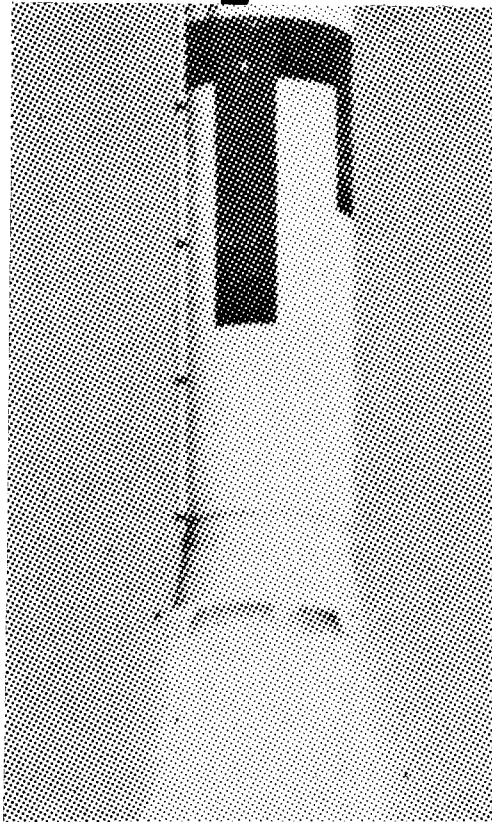

הגבולת הנשק האסטרטגי

רס"נ חיים

השלב השלישי בשיחות האמריקניות-סובייטיות על הגבלת הנשק האסטרטגי*, שהחל ב-2 בנובמבר בהלסינקי, בירת פינלנד, מקדים בימים אחדים את יום השנה לפתיחת הדושיחה בין שתי מעצמות-העל בנושא זה. ב-17 בנובמבר 1969 התכנסו באותו מקום משלחותיהן של שתי המעצמות, כדי לדון בשאלות האסטרטגיות המעסיקות את שתי המעצמות. סיבוב ראשון זה הסתיים ב-22 בדצמבר 1969, עם פרסומה של הודעה משותפת, אשר בישרה כי שתי המעצמות הגיעו לידי הסכם, "לגבי מכלול הנושאים שסביבם יתנהלו חילופי-הדעות העתידיים". אותן שתי משלחות שבו והתכנסו בווינה, בין 16 באפריל ל-14 באוגוסט השנה, לשלב השני בדושיחה — פתיחת חילופי הדעות. בתום 4 חודשים הוחלט על הפסקה, אך לא פורסמה כל הודעה רשמית, דבר שהעיד על אי-נכונותן של מוסקבה וושינגטון לכל התחייבות פומבית שהיא. כאמור, ב-2 בנובמבר האחרון חזרו שתי המשלחות לשולחן הדיונים, ושוב בהלסינקי, וזאת על אף המתיחות הגוברת לאחרונה ביחסי שתי המעצמות. הדיאלוג התנהל עד כה באטיות יתרה, על אף תכיפות היחסית של המפגשים בין שתי המשלחות — פעמיים בשבוע — פעם בשגרירות האמריקנית ופעם בשגרירות הסובייטית. הוא נשא אופי של דושיחה בין חרשים, ונעדרה בו כל נימה של חמימות. ראשי המשלחות היו נמודים לניסוחים כתובים מראש של שאלות, או תשובות לשאלות שהוצגו על-ידי הצד שכנגד לפחות שבועיים קודם לכן. הפסקות האירוח מפעם לפעם הצילו איפוא, את המצב, באפשרן למשתתפים משני הצדדים מידה מסויימת של התפרקות, והחלפת דברים בלתי רשמית ובלתי מחייבת. מאידך גיסא, מעידה עצם עובדת התכנסותם לסיבוב שלישי של שיחות על העניין שמגלות שתי מעצמות-העל בדושיחה זה. הזהירות המרובה וההתקדמות הזוחלת, מצביעות על רגישותו של הנושא, שהוא המרכיב המכריע בהבנת מאזן הכוחות על-ידי שני הצדדים, הבנה שרק היא עשויה להבטיח למעשה את השלום העולמי. מן הצד האחר, האטיות פוגעת במהותו של דושיחה ובאמינות תוצאותיו, שכן במקביל — כל עוד לא הושג הסכם, ודווקא בשל התקווה כי הסכם כזה יושג — מגבירות שתי המעצמות את קצב התעצמותן בסוגי הנשק שדושיחה אמור להוביל לנוסחה משותפת להגבלתם.

הרקע

עידן הדו-קוטביות מבחינת החימוש הגרעיני האסטרטגי נפתח בשנת 1957, שעה שבמקביל לצבירת כמות ניכרת של מטעני-נפץ גרעיניים, הצליחו הסובייטים לפתח טילים בין-יבשתיים. עד אז נשמר המונופולין על העוצמה הגרעינית בידי האמריקנים, הגם שכבר בשנת 1949 יצרה ברה"מ את פצצת האטום הראשונה שלה, ובשנת 1953 — את פצצת המימן.

כבר בתחילתו של עידן הדו-קוטביות הסתמנה מגמה סובייטית ברורה לרכו את מרבית מאמציהן ומשאביהן של ברה"מ וגרר-רותיה להתעצמות צבאית מזוהזת במערכות נשק אסטרטגי גרעיני וקונבנציונלי. שני עקרונות מרכזיים הנחו אז, כהיום, את דוקטרינת הלחימה האסטרטגית של ברה"מ, וכיוונו את מאמץ הפיתוח והייצור של מערכות הנשק והחימוש:

● דגש על פיתוח כושר ספיגה אופטימלי למקרה של מכת-פתע גרעינית אמריקנית, על-ידי פיתוחן וייצורן של מערכות נשק ובקרה אינטגרליות, והגנה נ"מ אטומה כמעט.

● יצירת אפשרויות לתגובה גרעינית מסיבית נגד ארה"ב ובסיסה בפריפריה הקרובה לברה"מ, ובמיוחד באירופה וביפן, על-ידי בנייתו של כוח-מחץ גרעיני המורכב מטילים בין-יבשתיים, בסיסי שיגור יבשתיים, ימיים (צוללות) ואויריים (מטוסים ארוכי-טווח), וכוחות אחרים לטווחים בינוניים (טילי IRBM, ו-MRBM), וכן מפצצים קלים ובינוניים.

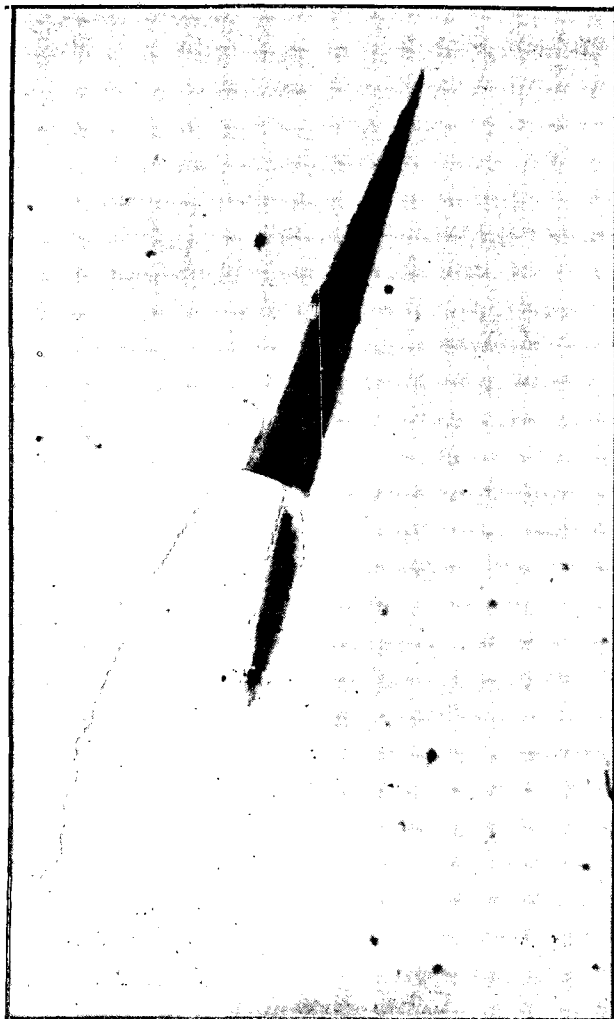
האמריקנים, מצדם, התרכזו בבניין כוח-מחץ גרעיני התקפי, שאיכותו המרתיעה באה לענות על בעיות ההגנה. תורת מק-נמארה, שר ההגנה של ארצות-הברית בימי כהונתם של הנשיאים קנדי וג'ונסון, ייחסה ערך בעיקר ליכולתה של ארה"ב להנחית את המכה השנייה, היינו שלאחר המכה הראשונה המ-

ציאה את בסיסו האסטרטגיים של היריב מכלל פעולה, תישאר עדיין בידי ארה"ב עוצמה גרעינית מספקת כדי להכריע את היריב או היריבים. מאידך גיסא, שני הצדדים כאחד חיפשו לעצמם יתרונות, אם על-ידי מציאת סדקים טכנולוגיים במערך-כוח הנשק של היריב לפיתוח אמצעי-נגד, ואם על-ידי המצאת כלים חדישים יותר באיכות טובה מזו של היריב. מירוץ זה של פיתוח אמצעי-לוחמה ואמצעי-נגד איפיון את מאמציהן של שתי מעצמות-העל במשך שנות השישים, אך היו בו תנודות וגוונים שונים.

המירוץ האיכותי

טילי ה"מינטמן" הראשונים של ארה"ב היו בלתי מוגנים, אך משמצאה וושינגטון כי ארה"ב עצמה מצויה בטווח פעולתם המבצעית של הטילים הבין-יבשתיים הסובייטיים, נאלצו האמריקנים להתקינם בפירים עמוקים, אטומים ועמידים בפני השפעות ההדף, החום והקרינה והתופעות האלקטרו-מגנטיות של פיצוצים גרעיניים קרקעיים. יתר על כן, נעשה מאמץ מוגבר להכניס במהירות שיפורים ושינויים במבנה הטילים, בעיקר באמצעות מסננים ומסכי-אבטחה לצמצום הנזקים העלולים להיגרם לרכיביהם הרגישים, ובמיוחד למערכות האלקטרוניקה שבהם, כתוצאה מפיצוצים גרעיניים אויריים קרובים.

המלאכה לא נסתיימה בכך, משום שברה"מ המשיכה לפתח אמצעי-נגד, דבר שאילץ את ארה"ב לפתח כלי-נשק עמידים בפני אותם אמצעים. למשל, השינוי האחרון שהוכנס בטילי ה"מינטמן" האמריקניים נגרם כתוצאה מהצלחתה של ברה"מ בפיתוח טילים-נגד-טילים. ב-1967 נאלצו האמריקנים להודות

הטיל „ספרינט“

הטילים האמריקניים; כן החלו הסובייטים בפיתוח טילים מסוג „FOBS“⁵ הניתנים לשיגור ממרכב-חלל שבמסלול סביב כדור-הארץ, ושכדוגמתם אין לאמריקנים בשלב זה. עם זאת ממשיכה ארה"ב לשמור על עליונותה האיכותית בנשק אסטרטגי, שכן מערכות ה-„מיניטמן“, ה-„MITRV“, ה-„סייפ-גארד“ וה-„פוסידון“ משוכללות ומתקדמות, ללא ספק, יותר ממערכות מקבילות שבדי הסובייטים, או אפילו בשלבי פיתוח בברה"מ.

המירוץ הכמותי

חשוב לזכור כי בכל הנוגע לנשק אסטרטגי, נודעת לגורם הכמותי חשיבות לא פחותה מזו הנודעת לגורם האיכותי. לפחות מנקודת-הראות של ארה"ב, וזאת בעיקר משום שהת-פיסה הצבאית הדוקטרינרית של ברה"מ מתבססת מאז ומתמיד על המרכיב הכמותי, כאיוון לחולשתה האיכותית הכרונית. זאת ועוד, מאזן-הכוחות הגרעיני הוא בעיקרו פסיכולוגי, כך שאם לדעת ברה"מ מחפה יתרון כמותי על חולשה איכותית, יש לחשב את מאזן הכוחות כאילו צודקת ברה"מ, שכן במקרה זה אין לצפות כי המעצמות ינסו להוכיח האחת לרעותה כי הצדק עמה.

בפומבי בהימצאותם של מערכי טילים-נגד-טילים מסוג „גא-לוש“¹ מסביב לשתי הערים הראשיות של ברה"מ, מוסקבה ולנינגרד. מערכים אלה מעובים במערכות טילי קרקע-אוויר ובמערכות עקיבה אלקטרוניות משופרות ביותר. הטילים הללו מכוונים ליצור פיצוצים גרעיניים מחוץ לאטמוספירה וקרינה הנגרמת כתוצאה מן הפיצוצים, מסוגלת להוציא מכלל פעולה את החומרים המרכיבים את ראשי-הנפץ הגרעיניים. בעקבות גילוי זה שופרו מערכות ה-„מיניטמן 2“, והטילים-נגד-טילים מסוג „גאלוש“ של הסובייטים הפכו בלתי-יעילים והוצאו למעשה מכלל פעולה בשנת 1968. אולם, מטבע הדברים, החלו הסובייטים מיד לאחר מכן בפיתוח מזורז של יורשים לטילי „גאלוש“, העונים על הצרכים החדשים שנוצרו.

במקביל לכך עסקו הסובייטים גם בנושא הגנתי נוסף. החל מ-1965 הקימו בחופי הים הבלטי והאוקינוס הארקטי מערכת הקרויה „טאלין“, שנועדה להגן על חלקיה האירופיים של ברה"מ מפני טילי אוויר-קרקע של מפציצי פיקוד האוויר האסטרטגי של ארה"ב. מעט מאוד ידוע על מרכיבה של מערכת ג"מ זו, האפופה סודיות, הגם שניתן להניח כי היא בנויה מסוללות של טילי קרקע-אוויר סובייטיים, המסוגלים לפגוע בסבירות גבוהה במטוסים ובטילים אווירודינמיים, ובסבירות נמוכה יותר בטילים בליסטיים. סודיותה של המערכת מונעת אפשרות להערכת יעילותה, אך קרוב לוודאי כי המבחן בו מצויים עתה טילי קרקע-אוויר בגזרת התעלה ובמצרים, ומערכות הנשק והאלקטרוניקה הצמודות לטילים אלה, יקבע הרבה לגבי ערכה של מערכת זו.

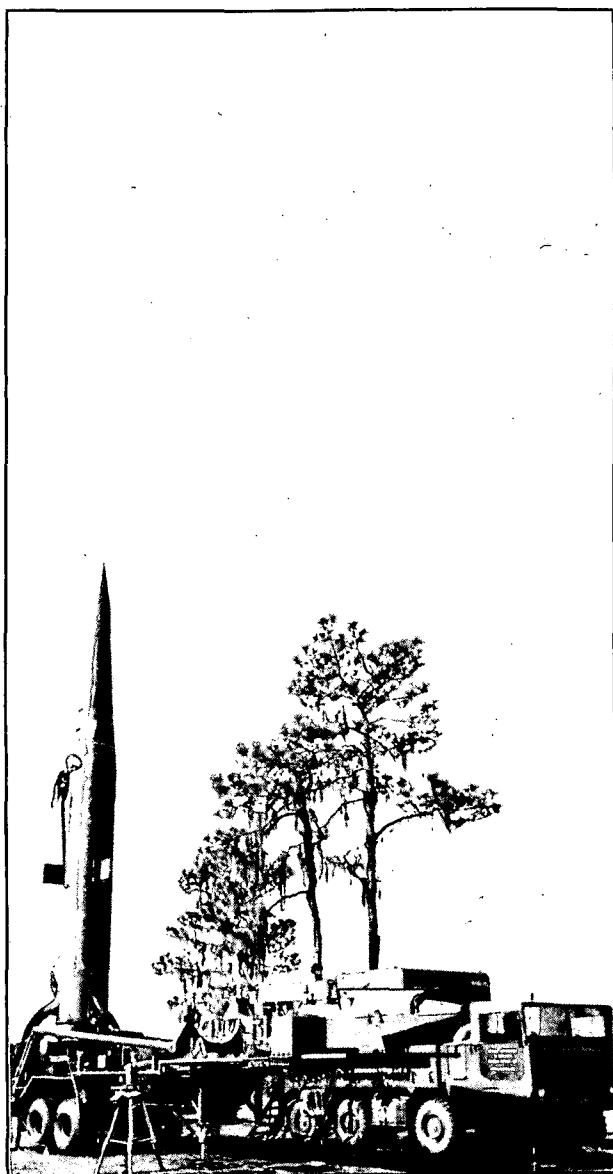
אלה הם, בסיכומי של דבר, הישגים סובייטיים מרשימים בתחום ההגנה האסטרטגית, אך הם לא הצטמצמו לתחום זה בלבד. אחת מחולשותיה החמורות של ברה"מ בתחום הנשק האסטרטגי ההתקפי היתה בלעדיות השימוש בדלק נוזלי להנעת הטילים, דבר שחייב הטענה צמודה לשיגור, ושעלול היה מן הצד האחד, למנוע שיגור מידי ומתוך פירים, ומן הצד האחר, לגרום פגיעות יתרה בשעת ההטענה לקראת השיגור המבצעי. בשנות ה-60 הצליחה ברה"מ למעשה להתגבר על חולשה זו משהצליחה להכניס לשימוש תחילה דלק נוזלי הניתן לאחסנה במיכלי הטילים עצמם, ולאחר מכן גם דלק מוצק. כתוצאה מכך, נתאפשרה גם הכנסתם של הטילים הבין-יבשתיים לפירים, פרט ל-„SS-13“² המוצבים על משגרים ניידים ובפריסה רחבה.

גם שאלת הדיוק בפגיעה, שהעסיקה את הסובייטים במשך שנים רבות, מצאה פתרונות יעילים, בפיתוחן של מערכות ניהוג והנחיה משוכללות שהביאו לצמצום רדיוס הפגיעה לכדי כ-1,800 מטרים בטווחים של 12-13 אלף קילומטרים. יתר על כן, ברה"מ החלה בפיתוח מואץ של טילים רבי-ראשים מסוג „MRV“³, שאיכותם נחותה משל טילי „MITRV“⁴ שבידי ארה"ב שכן פעולת הראשים לאחר הפיזור אינה עצמאית כזו של

1. „גאלוש“ — טיל מסדרת ה-ABM (Anti-Ballistic Missiles) של ברה"מ, מורכב מ-2 או 3 שלבים. נטען בדלק נוזלי הניתן לאחסנה בטיל + 4 מאיצים טעונים בדלק מוצק, לטווח של 700 ק"מ ומטען של מגטון אחד.
2. SS-13 — טיל תלת-שלבי סובייטי מסדרת ה-ICBM (טילים בליסטיים בין-יבשתיים), נטען בדלק מוצק. טווחו כ-9,000 ק"מ, דיוקו של 1.8 — 3.6 ק"מ ומטען-הנפץ הגרעיני שלו מגטון אחד.
3. MRV — Multiple Re-entry Vehicle.
4. MITRV — Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicle.
5. FOBS — Fraction Orbital Bombardment System.

בין ברה"מ לארה"ב, היא הדחף העיקרי לקיום דו-השיח לצמצום הנשק האסטרטגי. סביר היה כי הרעיון עצמו לפתיחת דו-השיח יבוא מצד המעצמה שבידיה עליונות מוחלטת בתחום האסטרטגיה הגרעינית, קרי — ארה"ב. ואמנם, כך היה. כבר בשנת 1964 שיגר הנשיא לינדון ג'ונסון, באיגרת לוועידה לפירוק החימוש בג'נבה, הצעה לברה"מ וליתר המעצמות להקפיא את פיתוחו וייצורו של הנשק האסטרטגי הגרעיני במסגרת של התחייבות הדדית כוללת. משלחת ארה"ב בג'נבה קיבלה הוראות להעלות נושא זה לדיון מעשי, אך כיתר הנושאים שהועלו באותה ועידה, העלתה גם הצעה זו חרס. ואולם, הצעד הדיפלומטי המעשי הראשון שנעשה על-ידי ארה"ב היה משיגר ג'ונסון ב-27 בינואר 1967, איגרת למנהיגי הקרמלין ובה הצעה לפתיחת דו-שיח אמריקני-סובייטי לויתור מוסכם מצד שתיהן על פיתוחן של מערכות הטילים-נגד-טילים. איגרת זו באה בעקבות גילוי טילי ה"גאלוש" הסובייטיים על-

הטיל „פרשינג“

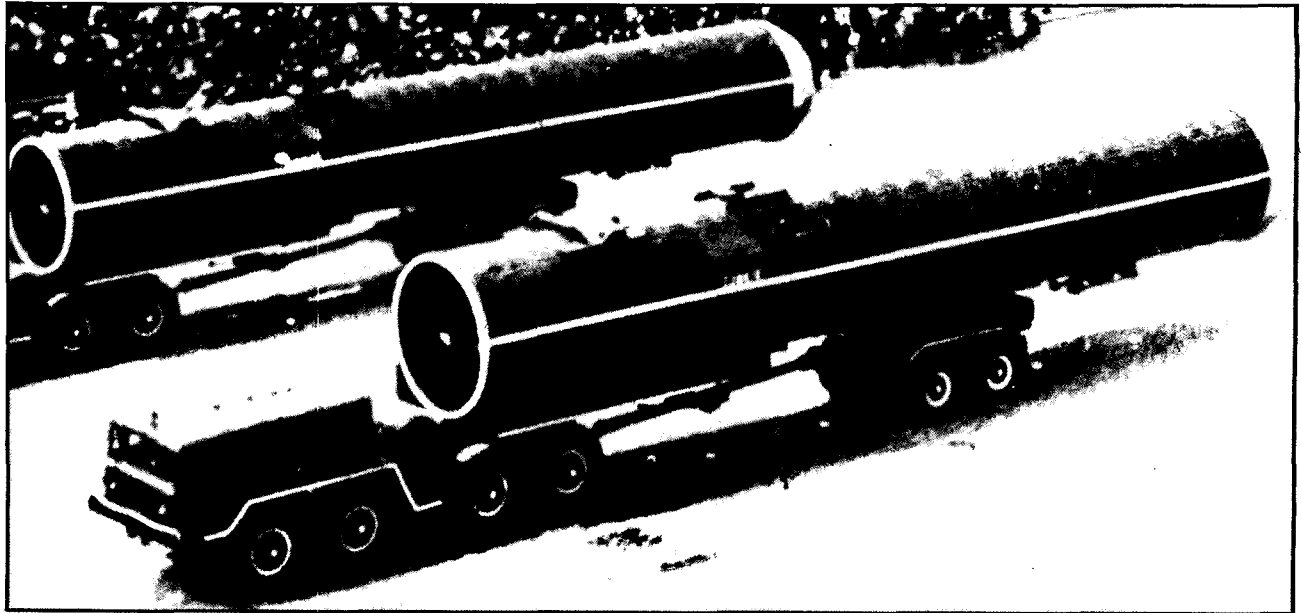
ואמנם, לברה"מ יתרון כמותי-מבצעי אבסולוטי של למעלה מ-3 ל-1, מבחינת מטעני-הנפץ הגרעיניים שבשליטתה⁶. יתר על כן, תוקפם המרתיע של טילי „מיניטמן“, „טיטן“ ו„פולא-ריס“, שהם מרכיביו העיקריים של כוח-המחץ הגרעיני האמריקני, עלול להיות מוטל בספק כבר בשנת 1975, אם תמשיך ברה"מ בייצור טילי-הענק — „SS-9“ רבי-הראשים, והיא מסוגלת לעשות כן מבחינת כושר הייצור. פרטים אלה גילה לאחרונה מלויז' לירד, שר-ההגנה האמריקני, בהסתמכו על ידיעות מהימנות שנאספו על-ידי שירותי המודיעין של ארה"ב. זאת ועוד — לברה"מ כיום כושר בניה מקביל של צוללות גרעיניות, הנע בין 7 ל-12 צוללות נושאות טילים בין-יבשתיים לשנה. אם נכונות הידיעות שנמסרו על-ידי הפנטגון, נהנית ברה"מ כבר עתה מיתרון כמותי במספר הטילים הבין-יבשתיים. לפי ידיעות אלה היו בידי הרוסים בינואר 1970 1,280 טילים, לעומת 1,054 שנמצאו אותה עת בידי האמריקנים. לפי אותם מקורות נמצאו בידי הסובייטים באותו זמן כ-45 צוללות גרעיניות, לעומת קצת למעלה מ-60 צוללות שבידי האמריקנים. מן הצד האחר, אין להתעלם מן העובדה כי מספרים אלה אינם כוללים טילים ומטענים זורביים באחסנה, אלא רק כלי-נשק המוצבים בשירות מבצעי והניתנים לגילוי על-ידי היריב, באמצעי-מודיעין מקובלים. לגבי כמויות הטילים והמטענים המאוחסנים קיימות רק השערות בלתי-מהימנות. עם זאת, רוב המשקפים נוטים להניח, כי יתרונה הכמותי של ארה"ב גדול ביותר. אם נקבל דעת רבים כאסמכתא, תצטייר בפנינו תמונה שונה מזו המוצגת על-ידי שר ההגנה של ארה"ב, משום שאז נהנים האמריקנים מיתרון כמותי ודאי על ברה"מ, ביחס של 3 ל-1 או לפחות 2 ל-1.

אולם, כאמור, מאזן-הכוחות הגרעיני הוא פסיכולוגי בעיקרו, כך שמשקל מכריע נודע לפרטים דועים, מוכרים ומקובלים, הואיל והם היוצרים את ההבנה ההדדית לגבי יחסי-הכוחות העולמיים. אם כך, מסתמנת מגמת יציבות במאזן הכוחות האסטרטגיים בין ארה"ב לברה"מ, כשלסובייטים יתרון כמותי במטעני-נפץ גרעיניים ובמספר הטילים הבין-יבשתיים, ולאמריקנים יתרון בקדמה טכנולוגית וביחס משומר של סוגי הטילים וניידותם (יותר צוללות נושאות טילים בין-יבשתיים). המשך המירוץ הבין-מעצמתי על הנשק האסטרטגי, ביחוד אם יחול פיתוח אסימטרי, עלול לפגוע ביציבות זו של מאזן הכוחות, וכתגובת-שרשרת — לפגוע באמינות ההבנה הדו-קוטבית ולגרוור למהלכים העלולים להשמיט את שליטתן של מוסקבה וואשינגטון ברסן המלחמה הגרעינית.

היזומה לדו-שיח האסטרטגי

הסכנה של פגיעה אפשרית ביציבותו של מאזן-הכוחות האסטרטגי, גם כתוצאה מעלייתו של גורם שלישי בדמותה של סין העממית, וההשלכות העוללות לנבוע מכך על אמינות ההבנה

6. לפי פרסומים אמריקניים רשמיים מראשית השנה מצוי בידי הסובייטים מלאי כולל של כ-7,500 מגטון, לעומת כ-2,000 מגטון המצויים במלאי של ארה"ב.
7. טיל בין-יבשתי דו שלבי המונע בדלק נוזלי אשר ניתן לאחסנה במכליו; טווחו — 12,000 ק"מ, בעל ראש-נפץ גרעיני אחד של 25 מגטון, או שלושה בני 5 מגטון כל אחד או 6 בני מגטון אחד לכל ראש-נפץ.

הטיל „גאלוש“

וחשוב ביחסים בין מזרח למערב. באותו זמן מינה נשיא ארה"ב את חמשת חבריה של המשלחת לשיחות אלה, בראשותו של ג'רארד סמית, מנהל הסוכנות הפדרלית לפירוק החימוש. הסובייטים לא נענו להזמנה גלויה זו אלא ב-20 באוקטובר 1969, כנראה לאחר שהבטיחו את פתיחתו של דו-שיח חשוב אחר, ביניהם לבין הסינים, על סכסוך הגבולות. ברה"מ היא אשר הציעה, כי השיחות האסטרטגיות המקדימות יתקיימו בהלסינקי ב-17 בנובמבר 1969.

עמדתה ושיקוליה של ארה"ב

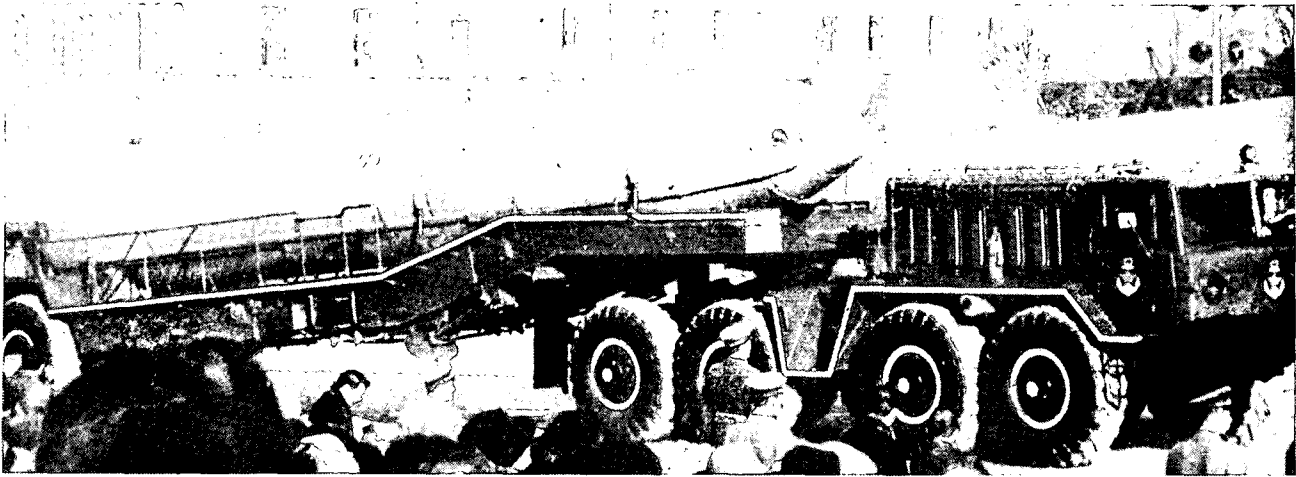
קשה לבדד את השיקולים שהניעו את הנשיא ניקסון להציע הידברות אמריקנית—סובייטית להגבלת החימוש האסטרטגי, משום שלנושא זה חשיבות מכרעת בכל מסכת פעילותה והתנהגותה של מעצמת-על, בזירה העולמית והפנימית כאחת. פעלו כאן שיקולי יוקרה, תפיסות-יסוד מדיניות ואסטרטגיות, השפעות כלכליות ולחצים פנימיים, רצון למתן את המתיחויות ביחסים הבין-גושיים ובמיוחד בדרום-מזרח אסיה ובמזרח התיכון, חישובים צבאיים, וכמובן — גם ההכרח לקיים מידת הידברות בין מוסקבה לואשינגטון ולבחון את כוונותיהם האמתיות של הסובייטים. עם זאת ניתן להזכיר 4 גורמים שהועלו על-ידי הממשל עצמו, כעומדים ביסוד החלטתו להידברות:

- הגידול המבהיל הצפוי בהוצאות הדרושות למירון חימוש בלתי-מוגבל
- הסכנות הנשקפות מעצם הצבירה הבלתי-פוסקת של כלי-השמדה מסיביים
- החשש מהתקפת-מנע גרעינית, העלולה להיערך כתוצאה מהופעתו של נשק אסטרטגי חדיש, שיוערך כמפר את היציבות היחסית של מאזן-האימה המקובל בין שתי מעצמות-העל

ידי שירותי המודיעין של ארה"ב. המגעים בין ואשינגטון ומוסקבה לבירור אפשרויות פתיחתו של דו-שיח זה נמשכו ללא מוצא מעשי, והעידה על כך פגישתם העקרה של קוסיגין—ג'ונסון בגלסבורו ביוני 1967, בעקבות מלחמת ששת הימים. בעת חתימת החוזה לאי-הפצת הנשק הגרעיני, ב-11 יולי 1968, בישר הבית הלבן על הסכם סובייטי—אמריקני לפתיחתו, המ-הירה של דו-שיח על הנשק האסטרטגי. ואולם, מאורעות אוגוסט 1968 — הפלישה הסובייטית לצ'כיה — שיבשו את התכנית. שכן ארה"ב נמצאה במצב של משבר בין מזרח למערב, שחייב אותה לדחות את המפגשים למועד מאוחר יותר, בלא קביעת תאריך.

משגודע לסובייטים על נצחון הרפובליקנים בבחירות לנשיאות בארה"ב, בנובמבר 1968, החליטו להציג בעצרת האו"ם עמדה חיובית לניהול שיחות אסטרטגיות עם ארה"ב, ואישרו את המלצת הוועידה המדינית של האו"ם לפתיחת שיחות על הגבלת החימוש, זאת כמובן, לאחר שהמלצה זו זכתה בתמיכתן של יתר המעצמות, פרט לצרפת, שהתנגדותה גבעה מטעמי יוקרה גוליסטיים. עם העלאת הנושא מעל בימת האו"ם הכריז גרומיקו, שר החוץ הסובייטי, כי המדובר ב„חילופי דעות“ על „הגבלה הדדית“ של החימוש האסטרטגי. מייד עם היכנסו לבית הלבן, ובהסתמכו על הצהרת הנכונות הסובייטית לקיים עם ממשלו דו-שיח בנושא רגיש זה, הפליג ריצ'רד ניקסון באופטימיות בהכריו, כי „תם עידן העימות והחל עידן ההידברות“ בין שתי מעצמות-העל.

לאחר שהמועצה לביטחון לאומי של ארה"ב קבעה את עמדתה, ולאור המלצותיה של ועדת שרים אמריקנית שהוקמה על-ידי הנשיא, הציע הנשיא ניקסון ב-19 ביוני 1969 לברה"מ את פתיחת השלב המכין לדו-שיח הסובייטי—אמריקני בין 31 ביולי ל-15 באוגוסט באותה שנה, כדי „להתחיל בפרק חדש

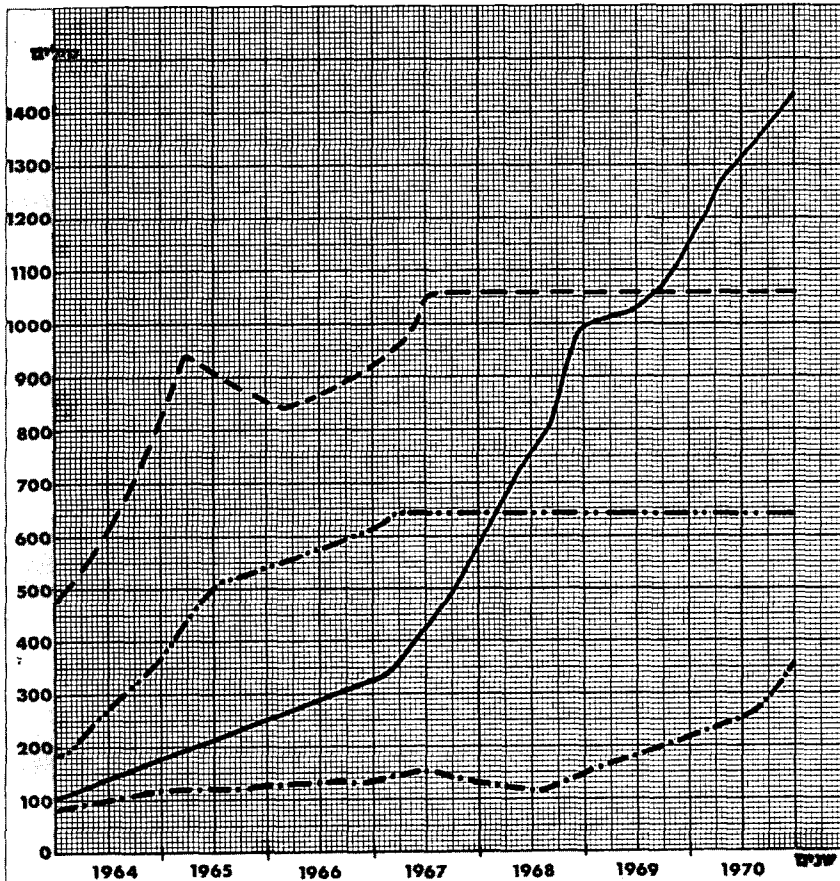
הטיל „סאופלאיי”

השיחות. בעיקר נוכח הופעתו של נשק משוכלל מסוג "MITRV" בארה"ב, ובמקביל — "MRV" ו-"FOBS" בבריה"מ, וכן טילי "ABM", ה-"Safeguard" * של האמריקנים וה"גאלוש" המת-קדם שבדי הסובייטים. כל אלה הם כלי-נשק גרעיניים אסטר-

● הלחץ הגובר מצד חברי הקונגרס האמריקני, המושפע בעיקר קר מדעת-הקהל המערבית בכלל והאמריקנית בפרט

נראה כי הגורם השלישי הוא שהכריע את הכף לטובת קיום

* ראה „מערכות" 210, „טילים נ"מ" (24).

התפתחות
כמותית
של
הטילים
האסטרטגיים
של
ברית-המועצות
וארצות-הברית

— טילים בליסטיים ICBM | סובייטים
- - - טילים בליסטיים ICBM | אמריקנים
... טילים מצוללות (SLBM) | סובייטים
- · - · טילים מצוללות (SLBM) | אמריקנים

- בלימתו של מירוץ החימוש, המונע ניצול משאבים חיוניים לצרכים קונסטרוקטיביים
- ייסוד מערכת אמינה ומעשית לפיקוח הדדי יעיל
- שמירת אפיק סובייטי-אמריקני של הידברות והבנה כשם-תום ביטחון למקרה של הופעת איום ממשי מצד גורם שלישי — סין העממית

עמדתה ושיקוליה של ברה"מ

בניגוד לארה"ב, אופפת ברה"מ את מערכת שיקוליה ואת עמדתה בתחום האסטרטגיה הצבאית במעטה בלתי-חדיר של סודיות. כבר במרס 1969, משהסכימו הסובייטים לקיים דו-שיח עם האמריקנים על משבר המזרח התיכון העריכו בואשינגטון כי הסכמה זו באה מתוך רצונו של הקרמלין לעמוד על טיבו

טגיים ממשפחה חדשה, שייצורם ההמוני ושכלול מבניהם ומערכתיהם מאיימים להציב אתגרים חמורים בפני כל ניסיון בעתיד מצד שתי המעצמות לשמירה על מידת-ההבנה הקיימת לגבי מאזן-הכוחות ביניהן. ארה"ב שואפת איפוא להגיע לאימוץ סובייטי-אמריקני משותף ומוסכם של בלימה עצמית בתהליך המירוץ הבלתי-פוסק על העוצמה הגרעינית, כך שהסובייטים יימנעו מהצבת הטילים רבי-הראשים שייצרו, ויפסיקו את תהליך פיתוחם. הדברים אמורים, כמובן, גם לגבי ה"FOBS". האמריקנים, מצידם, יימנעו מהצבת טילים-נגד-טילים, פרט להגנה על ואשינגטון, ויפסיקו את ייצורם ופיתוחם. זאת במגמה מוצהרת להשיג את המטרות העיקריות הבאות:

- הבטחת יציבות אופטימלית במאזן-הכוחות בין ברה"מ וארה"ב

אפיונים של טילים אסטרטגיים סובייטים עיקריים

הערות	עוצמה (מגטון)	דיוק פגיעה (רדיוס בק"מ מרובע)	טווח (ק"מ)	דלק	מבנה	טילים
בשלבי הצבה בפירים	1 עד 5	1.8 — 2.5	12,500	נוזלי, ניתן בטיל עצמו לאחסנה	דו-שלבי	SS-7/SADDLER
	1 עד 4	1.8	11,000	נוזלי	דו-שלבי	SS-8/SASIN
בפירים	15 עד 25	0.9	12,000	נוזלי, ניתן בטיל עצמו לאחסנה	דו-שלבי	SS-9/SCARP
על חללית במסלול מסביב לכדור-הארץ, במרחק 160 ק"מ	5 עד 10	1.8 — 5.4	13,700	— " —	דו-שלבי + שלב עליון של SS-9/SCARP	SSX-6
בפירים	1 עד 2	1.8 — 2.5	10,500	— " —	דו-שלבי	SS-11
בפירים או על משגרים ניידים	1	1.8 — 3.6	9,200	מוצק	תלת-שלבי	SS-13
ניידים	1 עד 5	1.8	4,000	נוזלי, ניתן לאחסנה במיכל הטיל	שלב אחד	SS-5/SKEAN
	1 עד 5.5	1.8	1,890	— " —	שלב אחד	SS-4/SANDAL
	1	1.8	2,800	מוצק	דו-שלבי	SCAMP
צוללות	1	1.8 — 3.6	1,200	נוזלי, ניתן לאחסנה במיכל הטיל	—	SS-5
	1	—	2,500	— " —	דו-שלבי	SS-6
מחוץ לאטמוספירה	1	—	700	נוזלי, ניתן לאחסנה + 4 מאיצים בדלק מוצק	—	נגד טילים גאלוש

יתר על כן, מאז מהפכת אוקטובר לא הפסיקה ברה"מ לשאוף, לפחות מבחינה אידיאולוגית, להכרה כללית בצורך בפירוק ה-חימוש הכללי והשלום. בשנת 1922, בוועידה הבין-לאומית בגנואה שבאיטליה, וביחוד ב-1927, במסגרת חבר הלאומים, הוצע על-ידי הנציג הסובייטי ליטבינוב קטלוג של דרכים ואמצעים להגבלת החימוש ולפירוקו. עובדה זו השאירה מן הסתם משקע כלשהו של לחצים אובייקטיביים, הדוחפים לפעילות בכיוון זה. אולם, כיוון ששאירה זו באה לביטוי כתוצאה מחולשתה של ברה"מ בראשיתה נוכח אויביה החיצוניים, הלכה והחרייה מטבעה, ככל שחשו הסובייטים בהתעצמותם, ובעיקר לאחר הצלחתם בייצור פצצה גרעינית ב-1949 וטיל בין-יבשתי ב-1957. עם זאת, כל עוד קיימת עליונות אמריקנית ודאית, בתחום החימוש האסטרטגי, ולאור הופעתה של סין העממית, העוינת לברה"מ, כמעצמה בעלת פוטנציאל סביר ליכולת אסטרטגית-גרעינית מאיימת בעתיד, נמשכת המגמה הסובייטית לרצות בהסכם לצמצום החימוש האסטרטגי, או לפחות בשמירה על קצב המתקבל על דעתה בתחרות בתחום זה. לאלה מתווספים כמובן כל השיקולים הקובעים את עמדתה החיובית של ארה"ב לקיום דו-שיח סובייטי-אמריקני בסוגיה זו, התופסים גם לגבי ברה"מ, ובעיקר הרצון להבטיח את מידת ההבנה והיציבות הנוכחיות במאזן-האימה הבין-גושי.

סיכום

מועט הדמיון בין דו-השיח האמריקני-סובייטי להגבלת הנשק האסטרטגי, לבין אותן שיחות על פירוק החימוש המתקיימות מזה שנים ארוכות בין המעצמות הגדולות ולמדינות אחרות, ושבהן נוטלים חלק שותפים רבים, שלפחות חלקם ניסו לרשום לעצמם הישגים מדיניים ופסיכולוגיים. בתחום זה נפתח כר נרחב לדמיונם הפורה של דיפלומטים בעריכת תכניות-סרק ל"פירוק כולל ומושלם" של הנשק, ליצירת, "אזורי פירון" מנשק גרעיני, ל"אי הפצת הנשק הגרעיני", או לקביעת, "מרחבי שלום" באזורי עולם שונים. במקרה הטוב ביותר הוגשמו הישגים תלכיים וזמניים, שלא נגעו בשורש הבעיה, כגון ההסכם על איסור הניסויים העל-קרקעיים, המחייב רק את חותמיו ומו-תיר חופש-פעולה לצרפת וסין, שלא חתמו עליו; או ההסכם לאי הפצת הנשק הגרעיני, שאינו דן במלאי החימוש הגרעיני האסטרטגי של מעצמות-העל.

שיחות "SALT", שנכנסו עתה לשלב השלישי, צריכות לטפל איפוא בשורש הרע — בעיית מירוץ החימוש האסטרטגי. לשתיה מעצמות-העל עניין רב בדו-שיח זה, ושתייהן ניגשות אליו מתוך שיקולים מכריעים, הנוגעים לביטחון העולמי, ולא על בסיס חישובים של תועלת תעמולתית או פסיכולוגית. יש, כמובן, צורך בנשימה ארוכה מצד שתי המעצמות, ומאמץ משותף ואמתי בעיקר ל"חינוך הדדי" שיימשך בודאי זמן לא מועט. אך קשה לראות כיצד תתעלינה שתי מעצמות-העל מעל לרגשות-ההשדנות ההדדיים ומעבר לשיקולי יוקרה ושאיפות התפשטות, המאפיינים בעיקר את ברה"מ כיום. אפשר רק לקוות, כי הפעם תתקרבנה ברה"מ וארה"ב זו אל זו ליד שולחן הדיונים, מתוך דאגה אמיתית ומתוך כורח המציאות האכזרית, כדי לנסות ולהגיע להבנה בסיסית בשאלה שלפניהן, שהיא אמנם מוגדרת ומוגבלת, אך להשפעותיה והשלכותיה נגיעה ישירה בעתידו של העולם כולו.

של הממשל הרפובליקני החדש, בטרם יגלה את קלפיו בשאלת החימוש האסטרטגי. להערכה אמריקנית זו נודעה השפעה ניכרת על תהליך הארוזיה שחל במשך שנת 1969 בעמדת ארה"ב בשאלת הפתרון לסכסוך הישראלי-ערבי. כוונתו של הבית הלבן היתה להוכיח רצון טוב; אך אותה הערכה היתה מוטעית, כיוון שהסכם להגבלתו של הנשק הגרעיני האסטרטגי, בתנאים מסויימים, עשוי להקנות לסובייטים יתרון אסטרטגי עצום מן הבחינה הצבאית, וחופש-פעולה להישגים אסטרטגיים חשובים לא פחות מן הבחינה המדינית והכלכלית כאחת.

ברור רק, כי ההוצאות והאמצעים המושקעים על-ידי ברה"מ בבניית מערכות הנשק האסטרטגי, ההתקפי וההגנתי שלה גדו-לים לא פחות מאלה של ארה"ב. עובדה היא כי המאמץ שהשקיעו הסובייטים בשנות השישים היה גדול בהרבה מזה של האמריקנים, והביא לתוצאות טובות ביותר בתחום האסטרטגי מבחינתה של מוסקבה. הסובייטים הצליחו בשנים האחרונות לייצר כמות עצומה של טילים בין-יבשתיים, ומבחינת הטילים המוצבים לשירות מבצעי אף הגיעו בשנת 1970 ליתרון כמותי בולט על האמריקנים. נותרה איפוא בעיית חולשתם האיכותית. שאיפתם המוצהרת של הסובייטים בשיחות "SALT" היא להגיע לידי הסכם המבטיח את בלימתו של הייצור הנוסף, והינזרות מפיתוח טילים גרעיניים מסוגים חדשים. אין הם מעוניינים כלל בהסכם שיאסור על המשך שיפורם ושכלולם של סוגי הטילים המצויים כבר כיום בידי שתי המעצמות. כוונת ברה"מ היא, כמובן, להתגבר בדרך זו על חולשתה האיכותית, על מנת להבטיח עליונות סובייטית מוחלטת בתחום הנשק האסטרטגי הגרעיני. אלא שהאמריקנים הצליחו בינתיים להמציא נשק משופר, שפיתוחו האיכותי עלול למנוע מברה"מ להגיע למטרתה הנכספת, והמדובר כמובן במערכות ה-"MIRV", ה-"Safeguard", וה-"SLBM" מסוג "פוסידון".

ואולם, אין להתעלם גם מן העובדה, שברה"מ אינה יכולה לוותר על ביצוע מפעלים אחרים, הדורשים תקציב-ענק. גם בתחום הצבאי עדיין נחוצים לברה"מ כלי-נשק קובנציונליים, מסוגם של אלה המצויים בידי ארה"ב, והמקנים לאמריקנים כושר להתערבות צבאית קובנציונלית במרחקים. גם אם נניח כי מוסקבה תוותר על האופציה להתערבות צבאית משמעותית מחוץ לגבולות המחנה הקומוניסטי, ותסתפק ברמה נמוכה של מעורבות צבאית, דוגמת זו שבמצרים — הנחה שאינה מתישבת עם הסתברות ההסלמה בתהליכים אלה — גם על מעורבות זו להישען על נוכחות צבאית משמעותית של יחידות-צי רוסיות, המוגנות על-ידי מטריה אווירית, שיש בכושרן לנטרל, לפחות, אפשרות של התערבות האמריקנים באזורים חיוניים לסובייטים. נוכחות כזו מחייבת, לפחות לטווח של 2-3 שנים, השקעות בסכומים ענקיים וכוח-אדם טכני ומדעי — אלמנטים שאינם בלתי-נדלים גם במעצמת-על כברה"מ, שעה שעליה לקיים גם מירוץ-חימוש אסטרטגי-גרעיני. אין לזלזל גם בהוצאות אחרות לצרכים פנימיים חיוניים או לצורכי פעולות אותן אכנה, "האימ-פריאליזם הרוסי" במחנה הקומוניסטי ומחוצה לו, או בהוצאות הביטחון השוטפות לשמירת תחום-ההשפעה הרוסי מפני אויבים חיצוניים ממזרח וממערב; וכל אלה אינם אלא אחדים ממרכיביו של התקציב הסובייטי.